

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

ГРЕЧКО Олександр Віталійович, - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

<https://orcid.org/0009-0008-2461-8506>

УДК 351.74(477)

DOI 10.32782/LAW.UA.2023.4.32

У статті наголошено на тому, що корупція є транснаціональним явищем і становить загрозу для всієї світової спільноти.

Зазначено, що протидія корупції в різних країнах здійснюється з різною ефективністю і за різними напрямками, але очевидним є те, що необхідна міжнародна антикорупційна стратегія протидії, що складатиметься з різних профілактичних і репресивних заходів.

Наголошено, що вивчення зарубіжного досвіду протидії корупції є одним з найважливіших напрямків отримання інформації про те, якими засобами, методами, у яких формах можливо створити культуру нетерпимості до корупції і знизити рівень корупції в державі. Вивчення досвіду зарубіжних країн дозволяє уникнути суперечностей в антикорупційній діяльності та втілити в життя перевірені протягом десятиліть підходи в стратегії протидії корупції.

Стверджується, що окремі держави світу з метою здійснити цілеспрямовані заходи, спрямовані на протидію корупції, зверталися до спеціальних законів. Деякі держави користуються законами, які прямо покликані протидіяти корупційним діянням. Інші ж держави регулюють ряд окремих аспектів протидії корупції у межах законодавства щодо протидії організованій злочинності або організації державної служби.

Обґрунтовано, що у вітчизняних реаліях на основі досвіду Норвегії у протидії корупції доцільно: по-перше, активно впроваджувати електронні системи управління та забезпечувати високий рівень відкритості державних

інституцій; по-друге, зосередитися на транспарентності у фінансовому секторі та забезпечити ефективний механізм виявлення та реагування на потенційні корупційні ризики; по-третє, активно залучати громадськість та засоби масової інформації задля сприяння прозорості та відповідальності у владі.

Зазначено, що характерним елементом антикорупційної системи Німеччини є існування реєстру корумпованих юридичних осіб; подібний елемент антикорупційної політики було б доцільним запровадити в Україні.

Стверджується, що на основі аналізу особливостей протидії корупційним правопорушенням в різних країнах світу можливо осмислити провідні засади національної антикорупційної стратегії: наявність сильної політичної волі керівництва держави в сфері протидії корупції і формування на її основі єдиної державної політики у сфері протидії корупційним проявам, яка б передбачала державні, політичні, економічні, соціальні і правові заходи.

Ключові слова: корупція, суб'єкти протидії, зарубіжний досвід, антикорупційна політика, підвищення ефективності, правове регулювання.

Постановка проблеми

Корупція є транснаціональним явищем і в зв'язку з цим становить загрозу всій світовій спільноті. Протидія їй в різних країнах здійснюється з різною ефективністю і за різними напрямками, але очевидним є те, що необхідна міжнародна антикорупційна

стратегія протидії, що складатиметься з різних профілактичних і репресивних заходів. О. Джука вказує, що ідея виокремлення антикорупційних програм, які довели на практиці свою ефективність, представляє великі перспективи для запозичення позитивного зарубіжного досвіду, особливо в умовах практичної відсутності вітчизняного реально діючого механізму протидії корупції, а також для вироблення єдиної міжнародної антикорупційної політики [1, с. 38].

Стан дослідження теми

У вітчизняній науковій думці окремим проблемним аспектам адміністративно-правових засад діяльності органів публічної служби приділялась увага різними науковцями. Зокрема, до цієї проблематики звертались В. Б. Авер'янов, О. М. Алтуніна, О. М. Бандурка, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, В. М. Вац, С. Г. Гаспарян, В. В. Галунько, І. П. Голосніченко, Н. Т. Гончарук, В. Ю. Грітчина, М. В. Джафарова, М. М. Дивак, О. Ю. Дрозд, Н. А. Дубина, П. В. Євдокимов, В. О. Іваха, К. С. Ізбаш, Т. Є. Кагановська, В. В. Кириченко, В. Ю. Кікінчук, А. М. Клочко, О. І. Кобелєв, Ю. О. Коваленко, А. М. Колодій, П. О. Комірчий, В. О. Кудря, Н. А. Литвин, Н. О. Максименцева, Н. П. Матюхіна, Р. С. Мельник, В. М. Мельникович, Б. Б. Мельниченко, О. М. Музичук, С. В. Ніколайчук, Р. В. Олійник та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, вчені фактично поза своєю увагою залишили проблемні питання зарубіжного досвіду діяльності суб'єктів протидії корупції та можливостей його використання в Україні.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб визначити позитивні зразки зарубіжного досвіду діяльності суб'єктів протидії корупції та можливості їх використання в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: визначити місце феномену правосвідомості при запозиченні закордонного досвіду протидії корупції у публічній службі; проаналізувати провідні моделі протидії корупційним правопорушенням у світі; сформулювати перелік держав-лідерів за

ефективністю протидії корупції; проаналізувати досвід Норвегії, Фінляндії, Нідерландів, Німеччини, Південної Кореї з протидії корупції та визначити можливості його використання в Україні.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому втілений новітній погляд на питання використання зарубіжного досвіду в ході розбудови вітчизняних антикорупційних органів на основі врахування феномену правосвідомості, аналізу моделей протидії корупційним правопорушенням у світі та звернення до досвіду провідних держав світу.

Виклад основного матеріалу

Я. Швидкий зазначає, що однією зі складових вивчення зарубіжного досвіду протидії корупції є дослідження сучасного стану та тенденцій корупції у зарубіжних країнах [2, с. 221].

Водночас при запозиченні закордонного досвіду протидії корупції у публічній службі, що включає різноманітні за своїм змістом заходи, важливо враховувати феномен правосвідомості, який розвивається під впливом особливостей історичного становлення держави, духовно-ціннісних особливостей функціонування інститутів держави, на рівні яких закладається антикорупційний світогляд і свідомість.

Переходячи до аналізу антикорупційної діяльності окремих держав світу зауважимо, що згідно з позицією М. Кікалішвілі наука кримінологія на основі різноманітних наукових досліджень поступово дійшла думки, що в світі є дві базові моделі формування стратегії протидії корупційним правопорушенням. Це так звана сінгапурська модель (азіатська) та шведська модель (європейська/скандинавська) [3, с. 125].

Перша модель, яка отримала назву від найменш корумпованої азіатської країни Сінгапуру, характеризується швидким досягненням результату не через повне винищення корупційних проявів, а їх зведення до прийняттого для всіх членів суспільства рівня. Інакше зазначену модель можна назвати вертикальною (чіткий вплив на корупцію зверху донизу) [4, с. 48].

Горизонтальна модель, тобто шведська (скандинавська), передбачає тривалу антикорупційну діяльність, яка будується на певних антикорупційних заохоченнях. Хоча традиційно зазначену модель називати шведською чи скандинавською з огляду на той регіон, який дав їй поширення, ця модель є наразі загальноєвропейською, якою керується абсолютна більшість держав в Європі [4, с. 48].

Шведська модель відрізняється від сингапурської тим, що передбачає активне виховання населення на тлі нетерпимості до корупції й вже на цьому будуються інші заходи, спрямовані на протидію корупційним правопорушенням. Саме принцип недопущення формування протиправної поведінки лежить в основі шведської моделі.

Серед західноєвропейських держав, які найбільш дієво застосовують шведську модель стратегії протидії корупційним правопорушенням, слід виокремити три сусідні країни, які утворюють так званий «БеніЛюкс» (Бельгія, Нідерланди, Люксембург). Згідно з даними міжнародної агенції Transparency International Нідерланди та Люксембург перебувають у першій десятці держав з найнижчим рівнем корупції. Бельгія останніми роками перебуває на 13–14 позиції рейтингу, що теж є високим показником. Щоб більш предметно зрозуміти, наскільки це низький рівень корупції всередині країни, зазначимо, що в першій десятці, окрім Нідерландів та Люксембургу, серед європейських країн перебувають лише Фінляндія, Швеція, Норвегія, Швейцарія та Данія (перше місце). Інші три місця в першій десятці займають Сингапур, Південна Корея та Японія [5, с. 189].

Протидія корупції є важливим завданням на рівні держави задля забезпечення сталого економічного розвитку та справедливості у суспільстві. У цьому контексті прикладами для України можуть виступати країни, де вдало вдалося знизити рівень корупції та створити ефективні інструменти протидії цьому негативному явищу.

Однією з таких країн є Норвегія, яка розташована на північному заході Європи та визначається не лише природною красою, але й високими стандартами етики та

прозорості в управлінні державою. Одним із ключових факторів успіху Норвегії у протидії корупції є високий рівень відкритості та доступності інформації. Країна активно впроваджує електронні системи управління, що сприяє зменшенню можливостей для корупційних угод.

Для Норвегії характерною є законодавча база, яка дозволяє створювати та удосконалювати органи, що протидіють корупції, забезпечувати незалежність таких органів, щоб вони мали можливість діяти без політичного впливу. Важливим елементом є також гарантії фінансування та ефективний механізм відповідальності для забезпечення дієвості антикорупційних органів. Діяльність суб'єктів протидії корупції в Норвегії побудована на прозорості та доступності інформації для громадськості, постійному оприлюдненні інформації про діяльність, витрати та результати розслідувань.

Норвегія визначається високими стандартами професійної етики в правоохоронних органах та ефективним механізмом контролю. Ще однією складовою успішної протидії корупції в Норвегії є висока транспарентність у фінансовому секторі. Уряд та фінансові установи активно співпрацюють для виявлення та усунення потенційних ризиків корупції. Заходи, такі як публікація фінансової інформації та періодичні перевірки, роблять фінансовий сектор менш вразливим до корупційних втручань.

Д. Черніков зазначає, що «чітка й ефективна система протидії корупції, яка спирається на ефективну нормативно-правову базу й підтримку суспільства, діє у Фінляндії. Міжнародна неурядова організація з протидії корупції «Трансперенсі Інтернешнл» визначає її як одну з найменш корумпованих країн світу. Згідно з положеннями Кримінального кодексу Фінляндії за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як корупція, передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років залежно від ступеня суспільної небезпеки правопорушення» [6, с. 148].

Для фінського законодавства не є характерним використання терміну «протидія» щодо вчинення певного виду правопорушення. В основному такі правопорушення

попереджаються та застерігаються у відповідному правовому акті [7].

До держав, які дієво протидіють корупції, дослідники відносять і Нідерланди. В. Дейнека стверджує, що «протидія корупції у цій країні відбувається на процедурному та інституціональному рівнях. Поширеними є такі заходи, як: гласність та звітність у питаннях корупції, а також відкрите обговорення наслідків. Міністр внутрішніх справ Нідерландів щороку звітує перед парламентом про розкриті корупційні правопорушення та покарання за їх вчинення» [8, с. 22.].

Характерним елементом антикорупційної системи Німеччини є її існування реєстру корумпованих юридичних осіб. У разі потрапляння до такого реєстру юридична особа позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, а правоохоронні органи здійснюють особливий нагляд за таким суб'єктом підприємницької діяльності. Подібний елемент антикорупційної політики було б доцільним запровадити в й Україні, адже відомі непоодинокі випадки корупційних схем за участю не лише посадових осіб, а й певних підприємств.

Також німецьке антикорупційне законодавство передбачає, що на тих посадах, що характеризуються підвищеними корупційними ризиками, має відбуватися системна ротация кадрів. Перелік таких посад затверджений на рівні німецького законодавства. Німецька стратегія протидії політичній корупції будується на тому, що всі чиновники та державні службовці є позапартійними та працюють на благо інтересів народу, а не окремо взятої партії. У Німеччині чітко прописаний інститут подарунків, що нині актуально й для України [9, с. 129].

Досить високо оцінюються і досягнення Південної Кореї у подоланні корупції. Антикорупційна політика цієї держави заснована на принципі відкритості інформації про прийняття державними службовцями різного рівня управлінських рішень. Зокрема, в країні впроваджено антикорупційну програму «OPEN». Слід позитивно оцінити і погляд керівництва цієї держави на цілі антикорупційної політики, до яких віднесено: оптимізацію системи державних органів

управління, забезпечення її прозорості та стійкості до проявів корупції; раціональну децентралізацію економіки та збалансований регіональний розвиток; широку участь і консолідацію народу під час здійснення політичних реформ [10, с. 133].

Так, у вітчизняних реаліях на основі досвіду наведених держав світу з протидії корупції доцільно:

по-перше, активно впроваджувати електронні системи управління та забезпечувати високий рівень відкритості державних інституцій;

по-друге, зосередитися на транспарентності у фінансовому секторі та забезпечити ефективний механізм виявлення та реагування на потенційні корупційні ризики;

по-третє, активно залучати громадськість та засоби масової інформації задля сприяння прозорості та відповідальності у владі.

Висновки

Отже, підсумовуючи усі тези та твердження, наведені у цьому дослідженні, можемо констатувати, що корупція є транснаціональним явищем і становить загрозу для всієї світової спільноти.

Зазначено, що протидія корупції в різних країнах здійснюється з різною ефективністю і за різними напрямками, але очевидним є те, що необхідна міжнародна антикорупційна стратегія протидії, що складатиметься з різних профілактичних і репресивних заходів.

Наголошено, що вивчення зарубіжного досвіду протидії корупції є одним з найважливіших напрямків отримання інформації про те, якими засобами, методами, у яких формах можливо створити культуру нетерпимості до корупції і знизити рівень корупції в державі. Вивчення досвіду зарубіжних країн дозволяє уникнути суперечностей в антикорупційній діяльності та втілити в життя перевірені протягом десятиліть підходи в стратегії протидії корупції.

Стверджується, що окремі держави світу з метою здійснити цілеспрямовані заходи, спрямовані на протидію корупції, зверталися до спеціальних законів. Деякі держави

користуються законами, які прямо покликані протидіяти корупційним діям. Інші ж держави регулюють ряд окремих аспектів протидії корупції у межах законодавства щодо протидії організованим злочинності або організації державної служби.

Обґрунтовано, що у вітчизняних реаліях на основі досвіду Норвегії у протидії корупції доцільно: по-перше, активно впроваджувати електронні системи управління та забезпечувати високий рівень відкритості державних інституцій; по-друге, зосередитися на транспарентності у фінансовому секторі та забезпечити ефективний механізм виявлення та реагування на потенційні корупційні ризики; по-третє, активно залучати громадськість та засоби масової інформації задля сприяння прозорості та відповідальності у владі.

Зазначено, що характерним елементом антикорупційної системи Німеччини є існування реєстру корумпованих юридичних осіб; подібний елемент антикорупційної політики було б доцільним запровадити в Україні.

Стверджується, що на основі аналізу особливостей протидії корупційним правопорушенням в різних країнах світу можливо осмислити провідні засади національної антикорупційної стратегії: наявність сильної політичної волі керівництва держави в сфері протидії корупції і формування на її основі єдиної державної політики у сфері протидії корупційним проявам, яка б передбачала державні, політичні, економічні, соціальні і правові заходи.

Література

1. Джужа О. Сучасний стан та тенденції корупційних правопорушень у зарубіжних країнах. Кримінологічна характеристика та запобігання корупційним правопорушенням : навчальний посібник. Київ, 2016. 355 с.

2. Швидкий Я. Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 1(7). С. 219-227.

3. Кікалішвілі М. В. Західноєвропейські моделі стратегії протидії корупційним пра-

вопорушенням. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2019. № 6. С. 124-130.

4. Богомолів А. В. Деякі аспекти міжнародного досвіду протидії корупції. *Science Time*. 2014. № 12. С. 47-52.

5. Шмигельський В. В. Кримінальна відповідальність за неправомірну вигоду за законодавством іноземних держав. *Університетські наукові записки*. 2014. № 4. С. 186-191.

6. Черніков Д. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент протидії корупції. *Молодий вчений*. 2018. № 11(2). С. 948-950.

7. Семенов В. Кому по силам перемогти корупцію? *Вечірній Харків*. 2019. № 143. С. 4.

8. Дейнека В.Ф., Кармаліта М.В., Розум О.М., Шавло І.А., Шкуренко Н.Г. Теоретико-правові засади протидії корупції : науково-аналітична доповідь. Ірпінь : НДІ фінансового права, 2014. 39 с.

9. Підбережник Н. П. Антикорупційна політика в країнах Західної Європи: досвід для України. *Ефективність державного управління*. 2023. Вип. 37. С. 123-132.

10. Задорожний С. А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2016. 251 с.

FOREIGN EXPERIENCE OF ANTI-CORRUPTION ENTITIES AND THE POSSIBILITY OF ITS USE IN UKRAINE

The article emphasizes that corruption is a transnational phenomenon and poses a threat to the entire world community.

It is noted that the fight against corruption in different countries is carried out with different effectiveness and in different directions, but it is obvious that an international anti-corruption strategy is needed, which will consist of various preventive and repressive measures.

It was emphasized that the study of foreign experience in combating corruption is one of the most important directions for obtaining information about what means, methods, in what forms it is possible to create a culture of intolerance to corruption and reduce the level of corruption in the state. Studying the experience of foreign countries makes it possible to avoid

contradictions in anti-corruption activities and implement approaches proven for decades in anti-corruption strategies.

It is claimed that some countries of the world have resorted to special laws in order to implement targeted measures aimed at combating corruption. Some states use laws that are directly designed to combat corruption. Other states regulate a number of separate aspects of combating corruption within the framework of the legislation on combating organized crime or the organization of public service.

It is substantiated that in domestic realities based on Norway's experience in combating corruption, it is expedient: first, to actively implement electronic management systems and ensure a high level of openness of state institutions; secondly, focus on transparency in the financial sector and ensure an effective mechanism for identifying and responding to potential corruption risks; third, to actively involve

the public and mass media to promote transparency and accountability in government.

It is noted that a characteristic element of the anti-corruption system in Germany is the existence of a register of corrupt legal entities; it would be expedient to introduce a similar element of anti-corruption policy in Ukraine.

It is argued that based on the analysis of the specifics of combating corruption offenses in different countries of the world, it is possible to understand the leading principles of the national anti-corruption strategy: the presence of a strong political will of the state leadership in the field of combating corruption and the formation of a unified state policy in the field of combating corruption based on it, which would provide for state , political, economic, social and legal measures.

Key words: corruption, countermeasures, foreign experience, anti-corruption policy, efficiency improvement, legal regulation.